

ΜΕΡΟΣ Ε΄

Μορφές καί Θέματα Ὁρθοδόξου Πνευματικότητας

* * *

Δρ ΣΩΤΗΡΙΟΣ Ι. ΜΠΑΛΑΤΣΟΥΚΑΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΓΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ Ο ΜΕΤΕΩΡΙΤΗΣ ΚΑΙ ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ

Εισαγωγή

Δύσκολο τό ἐγγεῖρημα νά προσεγγίσει κανεῖς καί νά περιγράψει ἐνδελεχῶς τή μεγάλη πνευματική μορφή τοῦ σεπτοῦ Γέροντός μας πατρός Αἰμιλιανοῦ, μέ τόν ὁποῖο συνδεόμεθα μέ ἰσχυρούς πνευματικούς δεσμούς. Κατόπιν, ὅμως, παρακλίσεως πολλῶν, καί μέ τήν παρότρυνσή τους, θεωρήσαμε καλό νά παρουσιάσουμε στήν παροῦσα σύντομη ἐργασία, εἰς «μνημόσυνον αἰώνιον», κάποια ἐκ τῶν στοιχείων τῆς πολυσχιδοῦς, πολυεδρικής προσωπικότητος, ἔτσι ὅπως τήν γνωρίσαμε ἐκ τοῦ σύνεγγυς.

Βιογραφικά στοιχεία

Ὁ Γέροντας Αἰμιλιανός (κατά κόσμον Ἀλέξανδρος Βαφείδης) γεννήθηκε στή Νίκαια τοῦ Πειραιᾶ τό 1934. Οἱ γονεῖς του εὐσεβεῖς ἀπό τήν ἀγιοτόκο περιοχή τῶν Καππαδόκων, τή Μικρά Ἀσία. Ὁ παππούς του Ἀλέξανδρος. Ἡ γιαγιά του Εὐδοξία, ἐκοιμήθη ὡς μοναχή μέ τό ὄνομα Εὐταξία, ὅπως καί ἡ μπτέ-

ρα του, ως μοναχί, μέ τό όνομα Αίμιλιανί. Ξεκίνησε τίς σπουδές του στή Νομική καί, κατόπιν, στή Θεολογική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τό 1960 (Δεκέμβριος) ἐκάφη μοναχός, μέ τό όνομα Αίμιλιανός, στήν Ἱερά Μονή Βαρλαάμ Ἁγίων Μετεώρων, ἀπό τόν φιλομόναχο Ἐπίσκοπο Τρίκκης καί Σταγῶν Διονύσιο² (Χαραλάμπους). Ὑστερα ἐνεγράφη στήν Ἱερά Μονή Ἁγίου Βησσαρίωνος Δουσίκου³ καί, ἔπειτα, στήν Ἱερά Μονή Μεγάλου Μετεώρου, ὅπου ἀναλαμβάνει τήν Ἠγουμενία κι ἐκεῖ ἀπαρτίζει τήν πρώτη Ἀδελφότητα νέων μοναχῶν, μέ ιδιαίτερα ἐπιστημονικά καί πνευματικά προσόντα. Τό 1973, κατόπιν παρακλίσεως, λόγω καί τῆς ἐκεῖ λειψανδρίας, μεταβαίνει καί ἐγκαθίσταται μέ ὅλη τήν Ἀδελφότητα στήν Ἱερά Μονή Σίμωνος Πέτρας καί ἐκλέγεται Ἠγούμενος. Τό 1995 ἀρχίζει ἡ δοκιμασία τῆς υγείας του καί τό 2000 παραδίδει τή σκυτάλη τῆς Ἠγουμενίας του στόν νῦν Ἠγούμενο, Πανοσιολογιώτατο Ἀρχιμανδρίτη Ἐλισαῖο (κατά κόσμον Ἐμμανουήλ Ράπτη, καταγόμενον ἐκ Τρικάλων Θεσσαλίας). Τό ἔτος 2019 ὁ Γέροντας Αίμιλιανός μεταβαίνει στήν αἰώνια ζωή.

Ὁ λόγος τοῦ Γέροντος Αίμιλιανοῦ

«Ὡς γάρ τά βάθη τοῦ Πνεύματος ἐκζητήσαντι, καί τά κάλλη τοῦ φθέγματος προσετέθη σοι», μᾶς λέγει τό τροπάριο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Μέ πολύ περιεκτικό τρόπο ὁ ἕμνωδός ἐκφράζει μία ἀλήθεια: Ἡ λογοτεχνικότητα τῆς γραφῆς τῶν θεοπνεύστων ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας δέν εἶναι μόνο προϊόν τῆς δικῆς τους παιδείας ἢ καλλιτεχνικῆς εὐαισθησίας, ἀλλά εἶναι κυρίως δῶρημα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τό ὁποῖο καταξιώνει καί λογοτεχνικά τό πνευματικό βάθος πού, ἥδη, ἔχουν ἀποκτήσει οἱ Ἅγιοι μέ τήν ἀσκητική βιοτή τους καί τήν ἐν Χριστῷ ἐμπειρία τοῦ λειτουργικοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ λόγος αὐτός τοῦ ἕμνωδοῦ ἐπαληθεύεται γιά τόν Γέροντα Αίμιλιανό τόν Σιμωνοπετρίτη. Ὁ Γέροντας Αίμιλιανός διέθετε, βέβαια, παιδεία ἀμφιλαφῆ καί καθόλου τυχαία. «Ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων» μελέτησε ἐμβριθῶς, σέ βάθος, τά συγγράμματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων τά διδάγματα ἐφήρμοσε στήν ἐνάρετη χριστομίμητη βιοτή του, στήν ισάγγελο πολιτεία, ποδηγετούμε-

¹ Μοναχολόγιον Ἱερᾶς Μονῆς Βαρλαάμ Ἁγίων Μετεώρων ἀρ. 23.

² Βλ. σχετικά Μπαλατσούκα Σ., *Διονύσιος Μητροπολίτης Τρίκκης καί Σταγῶν (1907-1970), Βίος καί πνευματικές παρακαταθήκες*, Τρίκαλα 2012².

³ Κατόπιν αἰτίσεως του, διεγράφη διά τῆς ὑπ' ἀριθ. 25 Πράξεως, 11/8/1961 καί ἐνεγράφη στήν Ἱερά Μονή Ἁγίου Βησσαρίωνος Δουσίκου, ὁ.π., *Μοναχολόγιον Ἱερᾶς Μονῆς Βαρλαάμ Ἁγίων Μετεώρων*.

νος από τόν μαρτυρικό φιλομόναχο αοίδιμο μακαριστό Γέροντά του, Μητροπολίτη Τρίκκης και Σταγών κυρό Διονύσιο (Χαράλαμπος). Ήδη αναλαβών τόν μοναχικόν δόλιχον στή Λιθόπολη τῶν Ἁγίων Μετεώρων, ἀπό τήν ἐκεῖ ἐγκαταβίωσή του, εἶχε ἐμβαθύνει ἐξαρχῆς πολύ στήν διδασκαλία τῶν πατέρων, ὥστε ἀργότερα ὁ λόγος του κυριολεκτικῶς, νά καταστῆ πατερικός. Ἀνέπνεε μέσα σέ ἐκεῖνο τό ἀγιασμένο περιβάλλον, πού ὀριοθετεῖται ἀπό τί δογματική, λειτουργική καί ἀσκητική ἀγιοπατερική διδασκαλία. Ἡ πνευματική ἀσκητική παλαίστρα τοῦ Μεγάλου Μετεώρου ζοῦσε στιγμές τῆς ἐποχῆς τοῦ ἰδρυτοῦ καί κτίτορός του, τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου, μμῆτοῦ τοῦ ἄλλου μεγάλου ἀσκητοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου. Ὁ λόγος τῶν Πατέρων ἦταν γι' αὐτόν βίωμα. Καί τό βίωμα αὐτό μετέδωσε, ἀφθόνως, μέ τήν ἀρχαία ἔννοια τοῦ ὄρου, χωρίς δηλαδή νά κρατήσῃ τίποτα ἀποκλειστικά γιά τόν ἑαυτό του, στήν εὐλογημένη Συνοδεία του, πού συνεκέντρωσε τότε στούς ἀπορροῶνες βράχους τῆς ἀγιοτόκου Θεσσαλικῆς γῆς. Καί ὁ λόγος του ἔβγανε, ἀβιάστως, πυρφόρος ἀπό τό στόμα του, περιβεβλημένος διά τοῦ πυρός τῆς θείας χάριτος, θαυμάσιος κατὰ τί μορφή τοῦ λόγου τῶν παλαιῶν Πατέρων, μέ χάρισμα διακρίσεως, διοράσεως καί προοράσεως.

Μακριά ἀπό τόν Γέροντα Αἰμιλιανό οἱ τεχνητές διακρίσεις τῆς γλώσσας μας σέ λόγια καί δημοτική, σέ καθαρεύουσα καί ὀμιλούμενη. Ὁ ἴδιος ἀνέπνεε τήν ἑλληνική γλῶσσα στή διαχρονία της, ὅπως ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Τό φίλεργον καί ἡ φιλομάθειά του τόν ἔκανε βαθύ γνώστη τῆς γραμματείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ στό σύνολό της. Δέν δίσταζε νά χρησιμοποιεῖ ἀρχαῖζουσες ἐκφράσεις καί λέξεις πρωτότυπες, ἄγνωστες ἤ καί ξεχασμένες γιά πολλούς, οἱ ὁποῖες, ὅμως, δέν χαρακτηρίζονταν ἀπό τό τεχνητό, τό ἐξεζητημένο, τό ἄηρυχο. Γιατί ὁ Γέροντας Αἰμιλιανός ἤξερε νά συνδυάζει εὔστοχα τόν λόγο τῶν Πατέρων μέ τίς ἀνάγκες τῆς σύγχρονης ἐποχῆς. Ἔτσι καί ὁ ἀρχαῖζων λόγος του, ὅπως κάθε λόγος πατερικός, ἔχει μέσα του ζωή, ἡ ὁποία ὅμως εἶναι ἡ ζωή τοῦ Χριστιανοῦ στό πλαίσιο τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅπως οἱ μεγάλοι Πατέρες τοῦ 4^{ου} καί τοῦ 5^{ου} αἰῶνος, ἔτσι κι ἐκεῖνος γνώριζε νά ἐγκεντρῖζει τήν χριστιανική ἀλήθεια στό πανάρχαιο δέντρο τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καί νά τό κάνει νά βγάξει καινούρια κλαδιά καί νέους εὐχυμούς ἀγλαοῦς καρπούς, στούς ὁποίους ἡ «γλυκύτητα» τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου συνδυάζετο τέλεια μέ τήν ὀρθόδοξη χριστιανική ἀλήθεια. Ἡ χαρακτηριστική «βροντώδης» φωνή του, σάν φωνή «ἐξ οὐρανοῦ», εἶναι ἡ «γλυκύτητα» ἐκεῖνη τῆς νηπτικῆς γραμματείας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μας, ἡ ὁποία δημιουργεῖ

μία «χρυσή άλυσίδα» από τόν άγιο Διονύσιο τόν Άρεοπαγίτη, τόν άγιο Ιωάννη τής Κλίμακος μέχρι τόν άγιο Γρηγόριο τόν Παλαμιά, καί τούς άγιους, Νικόδημο τόν Άγιορείτη, Νεκτάριο τόν έν Αιγίνη καί τόν, προσφάτως, άγιοκαταταχθέντα από τό Σεπτό Οικουμενικό Πατριαρχείο μεγάλο σύγχρονο θεολόγο του άκτίστου φωτός όσιο Σωφρόνιο τόν Άγιορείτη, Καθηγούμενο τής Ί. Μονής Τιμίου Προδρόμου του Ήσσεξ, μέ τόν όποιο ό Γέροντας Αϊμιλιανός συνδεόταν μέ στενή πνευματική φιλία.

Ό άγιος Γρηγόριος ό Παλαμιάς, όπως ό Γέροντας Αϊμιλιανός, μετακένωσε τό βίωμά του, τήν έμπειρία του άκτίστου φωτός μέσα σ' έναν λόγο αυστηρά άρχαϊζοντα, πού όμως μέ έναν μυστηριώδη τρόπο άγγίζει καί σήμερα, άκόμη, κι εκείνους πού δέν ξέρουν καλά άρχαία έλληνικά. Ό άοίδιμος Γέροντας, ό διδάσκαλος τής νοεράς προσευχής, ήταν καί άριστοτέχνης του λόγου, ό όποιος στά χέρια του μεταμορφώνεται σε μία μυστική δύναμη, στή δύναμη τής πολυχρονίου έμπειρίας, ή όποία δέν μπορεί παρά νά είναι άπόρροια τής θέας του άκτίστου φωτός, άποκάλυψης ουρανίων μυστηρίων, φανέρωσης του Θείου προσώπου. Ή πολυετής μακροχρόνια, νυχθημερόν, άσκησι τόν είχε διδάξει ότι πρέπει νά γίνεις φώς, γιά νά ιδείς περισσότερο φώς, φώς Χριστού.

Ό ίδιος ύμνησε τόν Τριαδικό Θεό σε σελίδες άπαραμίλλου γλωσσικού κάλλους, οι όποίες θυμίζουν σελίδες των έργων του άγίου Σωφρονίου (Σαχάρωφ), ό όποιος κατονομάζει τό άκτιστο φώς: «*άκτιστον, άνονόμαστον, άκράτητον, μυστηριώδες, άύλον, άπαραβίαστον*»⁴. Καί οι δύο γράφουν βιωματικά, καταθέτουν έμπειρίες ζωής έν Χριστώ, γι' αυτό καί ό λόγος τους διαθέτει τό μυστικό καί άρρητο εκείνο ουράνιο κάλλος, πού δέν ύπάρχει στα λογοτεχνήματα των ανθρώπων, πού είναι μακράν του εκκλησιαστικού βιώματος, καί δή του γησίσιου όρθοδόξου.

Ό Γέροντας Αϊμιλιανός αναδεικνύεται σ' έναν από τούς μεγάλους συγγραφείς του νέου Έλληνισμού, καί ειδικότερα τής σημερινής γνήσιας πατερικής γραμματείας. Καί όταν κάποτε «λυτρωθούμε» από τά στερεότυπα, πού αποδιώχνουν τό θεολογικό λόγο από τήν αϋλή τής λογοτεχνίας, τά κείμενα του σεπτού Γέροντος θά πάρουν τί θέση πού τούς άρμόζει. Όχι μόνον στίς πατρολογίες, αλλά καί στίς ιστορίες τής νεοελληνικής λογοτεχνίας. Γιατί ό λόγος του είναι λόγος του Άγίου Πνεύματος, λόγος Πεντηκοστής, πού ακούγεται σε όλες τίς φάσεις τής Έκκλησίας. Είναι λόγος πνευματεμόρος, μεταφυσικός, ύπερκόσμιος, ουράνιος, έλεύθερος, ειρηνικός, στηρικτικός, σωστικός,

⁴ Αρχμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Όψόμεθα τόν Θεόν*, σελ. 279.

ἀγαπητικός, θεοφιλής, ἀποκαλυπτικός, πηγαῖος, μελίρρυτος, μελίχιος, εὐγενής, αὐθεντικός, «ζυμωμένος» καὶ ἠλλοιωμένος καλῶς ἀπὸ τῆς θεολογίας, ἡ ὁποία, ὅμως, δέν εἶναι ξερή καὶ στεῖρα γνώση *περὶ Θεοῦ*, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ λόγος τοῦ Λόγου, λόγος θεογνωσίας, «*ἄλατι ἠρτημένος*», ὁ ὁποῖος ἀκούγεται ἀπὸ τὸ στόμα τῶν Πατέρων στίς διάφορες ἐποχές, ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἄνθρωποι, οἱ Ἅγιοι, οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ, ἀπλῶς προσαρμύζουν τόν λόγο αὐτόν στίς ἀνάγκες τοῦ ἀκροατηρίου τους καὶ τότε τόν προσφέρουν, ὡς εὐσπλαχνο δῶρημα, στούς ἐλαχίστους ἀδελφούς μας. Καί τόν ἐξυψώνουν σέ μετάρσια ὕψη, γιά νά ἐπικοινωνήσουν μέ τούς «σοφούς» τοῦ κόσμου τούτου.

Ὁ ἀείμνηστος Γέροντας ἤξερε νά μιᾶ καὶ τῆς γλῶσσης τῶν ταπεινῶν καὶ τῆς γλῶσσης τῶν διασημῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος. Μέ τόν ἐμπνευσμένο λόγο του εἰσχωροῦσε βαθειά μέσα στό ἐσωτερικό, στό «*εἶναι*» τῶν ἀνθρώπων, ἀφουγκραζόταν τά μύχια τῆς καρδιάς τους, καὶ «*ὡς πομπός πρὸς τόν δέκτη*» μετέδιδε τόν ἀνάλογο πνευματικό ἔμπρακτο λόγο, κι ἔτσι συνήρταζε καὶ σαγίνευε τίς εὐαίσθητες πνευματικές «*χορδές*». Συνετάρταζε συθέμελα τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Δέν ἦταν ὁ «*διδάξας καὶ ποιήσας*», ἀλλὰ ὁ «*ποιήσας καὶ διδάξας*».

Ὁ ἔμπειρος ἀκροατὴς καὶ ἀναγνώστης, ὅταν τόν ἄκουγε καὶ τόν μελετοῦσε, ἄκουγε τὴν ἠχὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ «*ἐσθιόμενος*» τόν καρπὸ Αὐτοῦ ἀναγόμενος σέ μία ἄλλη ἀνώτερη ὑπερφυσικὴ κατάσταση καὶ θεωρία, σέ μία πνευματικὴ ἀνάβαση, μέ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ, τὴν θριαμβευτικὴ εἴσοδο στή Βασιλεία τῆς Ἀκτίστου ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Γέροντας Αἰμιλιανὸς καὶ ἡ ἔρημος

«*Καὶ ἀπολύσας τούς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι*»⁵. Πρῶτος ὁ Κύριος ἀποσύρεται στὴν ἔρημο γιά νά προσευχηθεῖ, νά ἐπικοινωνήσῃ μέ τόν Θεὸ Πατέρα Του. Καὶ ὁ ἴδιος παρακαλεῖ: «*Δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον, καὶ ἀναπαύεσθε ὀλίγον*»⁶.

Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος, μιμούμενος τόν Κύριο, ἀποκαλεῖται ἀπὸ τόν βιογράφο του, Ἅγιο Ἀθανάσιο, πολιστής τῆς ἐρήμου. Ἐπιλέγοντας τὴν μόνωση τῆς ἐρήμου, ἐπιλέγει στὴν πραγματικότητά τὴν ἀπρόσκοπτη κοινωνία μέ τόν Θεό, ἀποκαθιστώντας τὴν προοπτικὴν κατάσταση, τὴν παραδεισιακὴν ἀρμονία τῶν πρωτοπλάστων μεταξύ τους καὶ μέ τόν Δημιουργό τους.

⁵ *Ματθ.* 14,23.

⁶ *Μάρκ.* 6,31.

Ἡ ἀρχαία ἑλληνική πόλις εἶχε παρακμάσει καί καταρρεῦσει τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Διὰ τῆς κοινωνίας τῆς ἐρήμου, ποῦ ἀποκαθιστᾶ ὁ Μέγας Ἀντώνιος, τὸ ιδεῶδες τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πόλις ἐξυπνώνεται καί, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τῆς Θεότητος, λαμπρύνεται καί ἀναφέρεται στοῦ ἀρχαίου κάλλους. Ὁ κάθε μοναχός μέ τὴν ἔννοια αὐτὴ ἀποκαθιστᾶ μίαν πόλιν, ἢ ὅποια δὲν εἶναι, ὅπως λέγει ὁ Ἄπ. Παῦλος: «ὧδε μένουσα», ἀλλὰ στὴν οὐσία εἶναι ἡ ἐπουράνιος κοινωνία τῶν Ἁγίων.

Ὁ Γέροντας Αἰμιλιανός ἦταν κατεξοχὴν ἐρημίτης στὰ Ἅγια Μετέωρα πρῶτα, ἀκολουθῶντας τὰ χνάρια τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου, τοῦ κτίτορος τῆς Μονῆς τοῦ Μεγάλου Μετεώρου, ὁ ὁποῖος εἶχε ἔρθει ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ὁ ἴδιος σημειώνει χαρακτηριστικά: «ἡ ἔρημος ἐθεωρήθη εἰκὼν τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν»⁷. Καί συνεχίζει: «Ἐνα μοναστήρι πῆλοιο τὸν προορισμό του, ἐάν ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικά, τὰ ὅποια ἔχει ἡ κατασκίνωσις ἐν τῇ ἐρήμῳ»⁸. Ὁ ἴδιος συνδέεται ὀργανικά καί μέ τὸν Μετεωρίτικο καί μέ τὸν Ἀθωνικό Μοναχισμό. Στόν ἀπόκριμο βράχο τοῦ Μεγάλου Μετεώρου ἐγκαθιστᾶ μίαν ἐκλεκτὴν Συνοδείαν, πρότυπο στὴν σύγχρονη ἐποχὴ ἀναβίωσης τῶν ιδεῶδων τοῦ ἀρχέγονου Μοναχισμοῦ, ἔτσι ὅπως τὸν εἶχε βιώσει ὁ Μέγας Ἀντώνιος, ἀλλὰ καί οἱ ἄλλοι Πατέρες τῆς ἐρήμου. Γνωρίζει καλῶς ὅτι ὁ Χριστός, οἱ Ἅγιοι, τὰ πάντα ἀνθοφόρησαν μέσα στὴν ἔρημο, στή μακαρία γῆ τῆς ἐπαγγελίας, στὴν «καινὴ πολιτεία». Μία πολιτεία ἀναγεννήσεως καί ἀναβαπτίσεως, ἀφοῦ ἀποκαθαρθεῖ, φωτιστεῖ καί τελειωθεῖ, φτάνει στὴν ἀπάθεια.

Ἡ ἀνυδροσ ἔρημος τῶν βράχων τῶν Ἁγίων Μετεώρων μετατρέπεται σέ εὐφορη γῆ, σέ πνευματικὴ ὄαση, σέ κοινωνία ἀνθρώπων θεουμένων, οἱ ὅποιοι, διὰ τῆς μιμύσεως τοῦ Χριστοῦ, εὐρίσκουν καί τὴν ὁδὸ γιὰ νὰ προσεγγίσουν ξανά τὸν πῆλοιο. Σύντομα ἡ Συνοδεία αὐτὴ, ὡς «νεόφυτον ἐλαίας», μετεγκεντρίζεται στόν κῆπο τοῦ Περιβολιοῦ τῆς Παναγίας. Στὴ σπηλιά καί στοῦ «ἄλλο μετέωρο», στὴν Πέτρα τοῦ κτίτορος, τοῦ ἀγίου Σίμωνος καί τῆς ἀγίας Μαγδαληνῆς, οἱ ὅποιοι μυροβλύζουν καί ἡ χάρις τους διαχέεται σέ ὅλη τὴν κοινωνία τῆς ἐρήμου καί μεταμορφώνεται πότε σέ ἀόρατο καί πότε σέ ὄρατο φῶς.

Στόν ἀγιασμένο Ἄθωνα, τὸν κατεξοχὴν τόπο κοινωνίας, Θεοῦ καί ἀνθρώπων, τὸ μεταίχμιο «οὐρανοῦ καί γῆς», ὅπως τὸ χαρακτήρισε σ' ἓνα βιβλίό του ὁ λόγιος Γέροντας Θεόκλητος Διονυσιάτης. Ἐκεῖ ὁ Γέροντας Αἰμιλιανός κατα-

⁷ Ἀρχιμ. Αἰμιλιανὸς Σιμωνοπετρίτου, «Μ. Τεσσαρακοστὴ καί ἔρημος», *Λόγοι ἐόρτιοι μυσταγωγικοί*, ἐκδ. «Ἰνδίκτος», Ἀθῆναι 2014, σελ. 34.

⁸ Βλ. ὁ.π., σελ.34.

φεύγει «ὡς ἔλαφος διψῶσα ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων», βρίσκοντας τὴν εὐκαιρία ν' ἀντλήσει ἀπὸ τὰ νάματα τῆς θεοφόρου ἐμπειρίας τοῦ Γέροντος Ἐφραίμ τοῦ Κατουνακιώτη, τοῦ ἁγίου Παΐσιου καὶ τὸσων ἄλλων χαριτωμένων πατέρων τοῦ Ἁγιωνύμου Ὁρους.

Ἡ ἔρημος γιὰ ἐκεῖνον εἶναι τόπος ἀποκαλύψεως Θεοῦ. Φεύγοντας σπὴν ἔρημο ἀναζητεῖ τὴν ἐρωτική σχέση με τὸν Θεό, περιπατεῖ «ἐπὶ τοῖς ἴχνεσι» Αὐτοῦ. Τὸν ψάχνει, ἐναγωνίως, σπὴν ἀπόλυτη σιωπή, σπὴν θεοπρεπῆ ἡσυχία, μέχρι νὰ Τὸν βρεῖ. Ἐπιζητεῖ τὴν ἐξεύρεση καὶ ἀπόλαυση ὑψηλότερων πνευματικῶν ἀγαθῶν, τῶν ἐπουρανίων θεωριῶν. Γι' αὐτὸ δημιουργεῖ τὴν πολιτεία τῆς ἐρήμου καὶ τὴν κατοικία καὶ τὸ καταγώγιο τῶν ἀγγέλων. Ἡ ἔρημος, μετὰ τὴν ἀδιάλειπτη ἔμπονο προσευχή, μεταβάλλεται σὲ γῆ εὐφορη, γεμάτη μυρίπνοα ἄνθη καὶ πνευματικούς καρπούς, σὲ «ἐκμαγεῖο» ἀγιότητος. Ὁ ἄγνος τόπος τῶν βράχων τῶν Μετεώρων καὶ ἡ ἀκροτόμος, ἄνικμος Πέτρα τοῦ ὀσίου Σίμωνος μεταβάλλεται σὲ κρουνό ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον, σὲ πηγὴ ζωῆς: «*Ταῖς τῶν δακρῶν σου ῥοαῖς τῆς ἐρήμου τὸ ἄγονον ἐγεώργησας, καὶ τοῖς ἐκ βάθους στεναγμοῖς εἰς ἑκατόν τούς πόρους ἐκαρποφόρησας*»⁹.

Ὁ ἴδιος ἀγαποῦσε ἰδιαίτερος τοὺς ἐραστές τῆς ἐρήμου, οἱ ὅποιοι εἶναι ζηλωτές τῆς θεϊκῆς ὠραιότητος, ὅπως τὸν ἅγιο Νεῖλο τῆς Καλαβρίας, τὸν ἰδρυτὴ τῆς Μονῆς Κρυπτοφέρρης, τὸν βίον τοῦ ὁποίου ἀνέλυε, μετὰ συγκλονιστικὸ τρόπο, στὶς συνάξεις τῶν ἀδελφῶν τῆς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας, ὅπως ἀποτυπώνεται σὲ πρόσφατη ἔκδοση τῶν πνευματικῶν του τέκνων. Ὅπως ὁ ἅγιος Νεῖλος, ἔτσι καὶ ὁ σεπτὸς Γέροντας ἄφησε πίσω μίαν λαμπρὴ ἐπιστημονικὴ σταδιοδρομία, προσφέροντας τὰ πλούσια τάλαντά του ὡς θυσία στὸν Κύριο πού τοῦ ἀνταπέδωσε πολλαπλάσια.

Ἡ Σιμωνόπετρα, ἡ ἐρημικὴ αὐτὴ κοινοβιακὴ παλαιστρα ἐγίνε πρότυπο ἐν Χριστῷ κοινωνίας, ἔχοντας ὡς πρότυπο τὴν κοινωνία τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὴν κοινωνία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, σπὴν ὁποία βρῆκαν τὴν ἀνάπαυσή τους, ἀλλὰ καὶ τὴν παραμυθία τῶν λόγων, τοῦ Γέροντος Αἰμιλιανοῦ, ἐκλεκτές ψυχές, ὄχι μόνον μοναχῶν, οἱ ὁποῖες, ἔτσι καὶ ἀλλιῶς, ἦταν προορισμένες γιὰ τὴν ἔρημο τοῦ Ἁθῶ, ἀλλὰ καὶ λαϊκῶν, πού διψοῦσαν γιὰ ἕνα νέο πρότυπο κοινωνικοῦ βίου, τόσο χρήσιμο καὶ πολύτιμο στὸν πεπτωκότα κόσμον τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ Γέροντας, ὡς κατεξοχὴν ὑψηλῆς ἐρημίτης τοῦ Ἁθῶ, ὡς ἕναρκος ἄγγελος, ἐγίνε καὶ πολιστής τῆς ἐρήμου.

Ὁ ἀείμνηστος Γέροντας ἔφυγε, ἐξεδήμησε εἰς Κύριον. Ἡ κοινωνία, ὁμως,

⁹ *Ἀπολυτικιο ὀσίων.*

τῆς ἐρήμου πού συγκρότησε, ὁ πνευματικός ἀνθοβόλος λειμῶνας, ζεῖ καί θά ζεῖ γιά πάντα, τόσο στή Σιμωνόπετρα, ὅπου τά πνευματικά του τέκνα μέ τήν φωτισμένη καί στιβαρή καθοδήγησή του συνεχίζουν τόν δρόμο πού τοὺς ἄνοιξε πρὸς τή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὅσο καί στήν Ὁρμούλια, μέσα στόν κόσμο, ὅπου τό γυναικεῖο κοινόβιο μᾶς δείχνει τό δρόμο, μέσω τοῦ ὁποίου, ἢ χωρίς Θεό κοινωνία τοῦ κόσμου, μπορεῖ νά συναντήσῃ τόν Θεό, μέσω τῆς κοινωνίας τῆς ἐρήμου. Ὁ Γέροντας Ἐλισαῖος, ἄξιος διάδοχος καί θεματοφύλακας τῆς κληρονομίας τοῦ Γέροντος Αἰμιλιανοῦ, μέ τίς ὁμιλίες του, ἀλλά κυρίως μέ τήν ἀσκητική βιοτή του, γίνεται ὁ διαπρύσιος κήρυκας τῆς κοινωνίας τῆς ἐρήμου στίς μέρες μας. Εἶναι σάν νά μιλά δια τοῦ στόματός του, ὄχι μόνον ὁ Γέροντας Αἰμιλιανός, ἀλλά καί ὅλη ἡ παράδοση τοῦ γνήσιου Ὁρθοδόξου Μοναχισμοῦ, ὅπως βιώθηκε στή Θεβαΐδα ἀπό τόν ἅγιο Παῖσιο, στή Νιτρία ἀπό τόν ἀββᾶ Ἄμμιοῦν, στή Γάζα ἀπό τόν ἀββᾶ Βαρσανούφιο, στό Σινᾶ ἀπό τόν ἅγιο Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, στήν Παλαιστίνη ἀπό τόν μεγάλο ἅγιο Εὐθύμιο, τόν ἅγιο Θεοδόσιο, στό Ἅγιον Ὄρος ἀπό τόν κήρυκα τῆς χάριτος, ἅγιο Γρηγόριο Παλαμᾶ, τόν ὁποῖο τόσο εὐλαβοῦνταν ὁ Γέροντας.

Ἡ νοερά ἡσυχαστική προσευχή, ὅπως τί δίδαξε ὁ υἱός τῆς Ἀθωνικῆς ἐρήμου, ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ ἅγιος τῶν Θεοφανειῶν, πού καθημερινῶς συνομιλοῦσε μέ τόν Θεό, ἔγινε στά ἔμπειρα χέρια τοῦ Γέροντος Αἰμιλιανοῦ ἡ «θεοδρόμος πυξίδα» καί τό μέσο ἀποκατάστασης τῆς κοινωνίας μέ τό Θεό. Καί αὐτή ἡ κοινωνία μόνο στήν ὀρθόδοξη, στήν ἀγιαστική ἔρημο, εἶναι δυνατόν νά πραγματοποιηθεῖ, μέ νύξη καί ἡσυχία, μέ πνεῦμα φιλοκαλίας. Ἡ ἔρημος δέν εἶναι ἡ ἀπομόνωση, ὁ ἐγκλεισμός σέ σπήλαια μόνον, ἀλλά καί ἡ ζωή στό κοινόβιο, ὅπου ὁ αἰδίδιμος Γέροντας μᾶς θυμίζει τό γνωστό: «*εἶδες γάρ τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες Κύριον τὸν Θεόν σου*». Ἐκεῖ ὁ Γέροντας ἀποκαλύπτει τό ὑπερουράνιο κάλλος τῆς θείας χάριτος, πού μᾶς ὁδηγεῖ σταδιακά στό «*καλλοποιόν*» προαιώνιον φῶς τοῦ Χριστοῦ, στήν ἄκτιστη οὐράνια ὠραιότητα.

Ὁ Γέροντας Αἰμιλιανός καί ἡ βυζαντινὴ παράδοση

Τό Βυζάντιο, τό ὁποῖο ἀποκαλέσθηκε «*εἰκόνα τῆς οὐράνιας Ἱερουσαλήμ*», εἶναι γιά ἐμᾶς τοὺς νεοέλληνες ὁ ἰδανικός χῶρος στόν ὁποῖο λαμβάνει «*σάρκα καί ὀστέα*», πραγματώνεται ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου. Σέ μιά ἐποχὴ ἀντιπνευματική, ὅπου τό Βυζάντιο κατακρινόταν ἀκόμα καί ἀπὸ ἐκκλησιαστικούς κύκλους, ὁ Γέροντας Αἰμιλιανός ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους, πού ὄχι μόνον συνέβαλε ἀποφαστικά στήν ἀποκατάσταση τοῦ Βυζαντίου στή συνειδήσή

μας, αλλά έγινε και ο ίδιος παράδειγμα του παλαιού διδάγματος των Πατέρων: δέν είναι ούτε ο χρόνος, ούτε ο τόπος, εκείνα που αναδεικνύουν τον άγιο, αλλά ο τρόπος. Διατήρησε το «άνοθευτο» ανώτερο άσκητικό ιδεώδες που υπήρχε σε όλο το Βυζάντιο, με το τρίπτυχο: νηστεία, άγρυπνία, προσευχή.

Ο αλίστου μνήμης Γέροντας Αιμιλιανός ήταν ένας μοναχός άσκητής του Βυζαντίου στή σύγχρονη εποχή. Η βυζαντινή παράδοση είναι πηγή εμπνεύσεως και πνευματικού πλουτισμού για τον ίδιο. Άκούει τις εύχες σάλπιγγες του βυζαντινού πνεύματος, την κρυστάλλινη φωνή των Πατέρων και όξύνονται τά πνευματικά αισθητήριά του. Και δέν είναι τυχαίο, πέραν των άλλων, που μās άφησε πολύτιμη παρακαταθήκη, την έρμηνεία των όμιλιών του άββα Ίσαάκ του Σύρου. Ο άββās Ίσαάκ προβάλλει με λιτό, αλλά συγκλονιστικό τρόπο, σε συμπυκνωμένη μορφή, τά βασικά στοιχεία τής βυζαντινής πνευματικότητας. Ο Γέροντας Αιμιλιανός ενσάρκωσε, εν Άγίω Πνεύματι, αυτή την πνευματικότητα.

Όποιος έπισκεπτόταν τό Μοναστήρι του, τί Σιμωνόπετρα, στό Άγιον Όρος, αισθανόταν, άμέσως, ότι βρίσκεται ενώπιον ενός συγχρόνου διδασκάλου τής νοερās προσευχής. Ένός όργανικού συνεχιστή τής παραδόσεως του άγίου Γρηγορίου του Παλαμά. Ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ μās λέγει ότι η παράδοση είναι μία ζωσα πραγματικότητα: «Παράδοση είναι η μαρτυρία του Άγίου Πνεύματος... Είναι πρωταρχικά η αρχή τής ανάπτυξης και τής αναγέννησης... Παράδοση είναι η συνεχής παρουσία του Άγίου Πνεύματος και όχι μόνο η μνήμη των λόγων»¹⁰.

Οι άδελφοί τής Μονής μοίραζαν τον χρόνο τους στήν αδιάλειπτη νοερά προσευχή, υπό την καθοδήγηση του Γέροντος, αλλά και στά διάφορα διακονήματα, καρπό τής ύπακοης τους. Ο Γέροντας έμφυσοϋσε στους πατέρες τής Μονής ότι εκπλήρωναν ένα «προφητικό» και έσχατολογικό λειτουργημα στή ζωή τής Έκκλησίας, ώστε στή ζωή τους και μέσα στήν καινή πραγματικότητα του υπερώου τής Πεντηκοστής νά βιώνεται τό βυζαντινό παρελθόν ως παρόν. Έξάλλου, ο Γέροντας Αιμιλιανός αντιμετώπιζε την μοναχική πολιτεία ως μία συνέχεια του υπερώου τής Πεντηκοστής. Υπενθύμιζε με τί στάση του πώς η Βασιλεία του Θεού δέν είναι εκ του κόσμου τούτου. Ταυτόχρονα και η λειτουργική πρακτική τής Μονής ήταν μία ζωντανή συνέχεια τής παράδοσης του Βυζαντίου. Όποιος έμπαινε η μπαίνει στό Καθολικό και σήμερα, αισθάνεται ότι βρίσκεται στήν Άγία Σοφία, όταν οι ήδύφθογγοι χοροί ύμνούσαν τά μεγαλεία του Δημιουργού, ψάλλοντας στά ανοιξαντάρια τό «ως έμεγαλύνθη τά

¹⁰ «The Catholicity of the Church», στό *Bible Church, Tradition*, σσ. 46-47.

ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας»¹¹. Στόν Γέροντα Αἰμιλιανό ἐπαληθεύετο ὁ λόγος τοῦ Προφητάνακτος Δαυῖδ «ὁ *ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με*»¹². Πόση μέρμινα καί πόση ἀγωνία τῆς ψυχῆς τοῦ Γέροντος δέν κρύβεται μέσα σ' αὐτή τή βυζαντινὴ κυψέλη, σύγχρονο «θησαυροφυλάκιο» τοῦ βυζαντινοῦ μας πολιτισμοῦ, πού λέγεται Σιμωνόπετρα, καί πού σήμερα βρίσκεται κάτω ἀπό τόν χιτῶνα τῆς μαρτυρίας τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ μακαριστός Γέροντας καί οἱ ἀξιοι συνεχιστές του ἀδελφοί πραγματοποίησαν ἓνα θαῦμα, γι' αὐτό ἡ αἴγλη τῆς Μονῆς ἔφθασε στά πέρατα τῆς οἰκουμένης. Τό Βυζάντιο ἦταν μιά οἰκουμενική αὐτοκρατορία καί ἡ Σιμωνόπετρα, ὅπως καί ὅλες οἱ Μονές τῆς Ἀθωνικῆς Πολιτείας, εἶναι οἰκουμενική. «Τό μοναστήρι ἔνθα συνέρχονται «ὡς ἀετοί» οἱ μοναχοί ἐκ διαφόρων ἐθνῶν, γλωσσῶν, τοπικῶν παραδόσεων, μορφωτικοῦ ἐπιπέδου, κοινωνικῆς στάθμης κ.λπ., διά νά βιώσουν ἐν ἐνί σώματι, «ἐπί τό αὐτό» τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ, μεταποιεῖται αὐτομάτως εἰς μίαν Νέαν Ἱερουσαλήμ, ταυτιζόμενον μετ' αὐτῆς ταύτης τῆς Καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας», ἔλεγε ὁ Γέροντας Αἰμιλιανός¹³. Ὁ Ἀθωνικός Μοναχισμός ἀπό τήν ἐμφάνισί του τόν 9^ο μέχρι τόν 11^ο αἰῶνα, ἐξετάζεται, διεξοδικότερα, μέσα ἀπό καθαρά βυζαντινές πηγές. Οἱ Ἀθωνῖτες μοναχοί ἀποτελοῦν κομμάτι τοῦ, ἐν γένει, Μοναχισμοῦ τοῦ Βυζαντίου. Δίπλα στούς Ἑλληνες Πατέρες, δυτικοευρωπαῖοι ὀρθόδοξοι μοναχοί ἔχουν τήν εὐκαιρία νά νιώσουν πραγματικά ἀσκούμενοι «*ἐν τόπῳ ἁγίῳ*» τό μεγαλεῖο τῆς βυζαντινῆς παράδοσης.

Στήν οὐσία ὁ πατήρ Αἰμιλιανός, ὅπως καί ἄλλοι Γεροντάδες, ἀνανεώνοντας τήν βυζαντινὴ παράδοση τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πρόσφερε ἓνα πρότυπο ἐν Χριστῷ ζωῆς γιά ὅλον τόν κόσμον, τό ὁποῖο εἶναι ἱκανό νά θερμάνει τίς καρδιές Ἑλλήνων καί ξένων καί στόν 21ο αἰῶνα. Εἶναι τό πρότυπο τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς, ὅπου ὅλοι ζοῦν γιά τόν ἓνα, ὁ ἓνας ζεῖ γιά ὅλους καί ὅλοι μετέχουν ἐξίσου στή ζωὴ τοῦ Δομίτορος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου μας. Ἐτσι ὁ Γέροντας ἐντάσσεται στή σειρά τῶν μεγάλων κοινοβιαρχῶν τῆς Ἀγιωτάτης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας, τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου καί τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου καί τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου τῆς Πάτμου, ἀλλά καί τοῦ ὁσίου Σίμωνος τοῦ κτίτορος τῆς Σιμωνόπετρας.

Εἶναι ἐλπιδοφόρο καί παρήγορο νά βλέπει κανεῖς, ἀκόμα καί σήμερα, νέα παιδιά, νέους ἀνθρώπους, ἐπιστήμονες μέ δύο, τρία πτυχία, μεταπτυχιακῆς

¹¹ *Ψαλμ.* 103.

¹² *Ψαλμ.* 68.

¹³ Ἄρχιμ. Αἰμιλιανοῦ, *Σφραγίς γνῆσις*, σελ. 440.

σπουδές, νά εγκαταλείπουν, ν' αποτάσσονται τά πάντα, γιά νά ζήσουν τό κοινοβιακό ἰδεώδες, κάτω ἀπό τήν σπιβαρή καί «γλυκυτάτη» πνευματική παρακαταθήκη τῶν λόγων καί τῆς νοηθείας τοῦ σεπτοῦ Γέροντος. Γιά τόν ἴδιο τό Βυζάντιο καί ἡ παράδοση ἦταν ἡ πεμπτουσία τῆς ζωῆς, ὄχι μόνον τοῦ Ἑθνους μας, ἀλλά καί ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης. Ὁ Θεός ἔστειλε τόν Γέροντα ὡς ἕναν νέον «προφήτη» τοῦ θελήματος Του, πού συνιστάται στήν γόνιμη προσαρμογή τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως στά δεδομένα τῶν ἀγωνιῶν καί τῶν προσδοκιῶν τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Πιστός τηρητής τῶν παραδόσεων, ἔχοντας κατά νοῦν τό τοῦ Ἀπ. Παύλου: «*στήκετε, καί κρατεῖτε τάς παραδόσεις*»¹⁴, βρῆκε τόν τρόπο νά μιλήσει στίς καρδιές τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων, ὥστε ἡ βυζαντινή παράδοση νά πάψει νά εἶναι μουσειακό κεμῖλιο καί νά γίνει σύγχρονο βίωμα.

Καί στά Μετέωρα, καί στό Ἅγιον Ὄρος, μέ ἱερό δέος καί σεβασμό, πρόσεχε κάθε λεπτομέρεια τῆς βυζαντινῆς Ἑλληνορθόδοξου Χριστιανικῆς παραδόσεως, εἴτε στή λειτουργική ζωή, εἴτε στήν ἀρχιτεκτονική δομή, τέχνη καί διάκοσμο. Μέσα ἀπό τίς γραμμές καί τά χρώματα τῶν ἀγίων εἰκόνων, ἔλεγε, ἀποκαλύπτεται ὁ Ἰδιος ὁ Θεός, καί ὁ Ὁρθόδοξος ὁρᾶται τόν πνευματικό κόσμο. Ἀκόμα καί στίς πύ ἀσίμαντες πτυχές ὁ κοινοβιακός βίος, ἀποτελεῖ μιά ζωντανή μαρτυρία τῆς ἀνύστακτικῆς μέριμνάς του νά κάνει, ξανά, τό Βυζάντιο νά μιλήσει στίς καρδιές μας. Παράδοση καί λελογισμένη ἀνανέωση. Αὐτό ἦταν τό σύνθημά του καί αὐτή ἦταν ἡ μαρτυρία πού καταθέτει ἐνώπιόν μας.

Κατακλείοντας, ὁ Γέροντας Αἰμιλιανός γνώριζε ὅτι πίστη καί ἀγάπη, θεολογία καί ζωή, εἶναι ἀδιαχώριστες. Στή βυζαντινή λειτουργία, πρό τῆς ἀπαγγελίας τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, ἀκούγονται τά λόγια: «*Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἵνα ἐν ὁμοιοῖα ὁμολογήσωμεν. Πατέρα, Υἱόν καί Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καί ἀχώριστον*». Αὐτά τά λόγια ἐκφράζουν τή στάση τοῦ Ὁρθόδοξου Χριστιανοῦ ἀπέναντι στήν παράδοση, πού διατηρήθηκε, ἀνά τούς αἰῶνες, στή βυζαντινή Θεία Λειτουργία. Ὁ Γέροντας τόνιζε ἀδιαλείπτως: Ἄν δέν ἀγαποῦμε ὁ ἕνας τόν ἄλλον, δέν μπορούμε ν' ἀγαποῦμε τόν Θεό. Καί ἄν δέν ἀγαποῦμε τόν Θεό, δέν μπορούμε νά ὁμολογήσουμε ἀληθινά τήν πίστη καί δέν μπορούμε νά εἰσέλθουμε στό ἐσωτερικό πνεῦμα τῆς παραδόσεως, ἐπειδή δέν ὑπάρχει κανεῖς ἄλλος τρόπος νά Τόν γνωρίσει κανεῖς τόν Θεό καί νά Τόν ἀγαπήσει. Πάντοτε τόνιζε τήν ἀγαθοποιό ἔμπρακτη θυσιαστική ἀγάπη, ἀδιακρίτως, πρὸς ὅλους. Ρῆσις του: «*Σκόρπα ἀγάπη καί ἀγαθότητα, ἀκόμα καί σέ αὐτούς πού σοῦ δημιουργοῦν ἐμπόδια, σκοπέλους. Ὅ,τι καί νά σοῦ συμβαίνει*

¹⁴ Β' Θεσ. 2, 15.

νά λές, γεννηθήτω τό θέλημά σου. Εἶν τό ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον». Εἶχε πάντοτε κατά νοῦν τό ἀγιογραφικόν: «τὴν παρακαταθήκην φύλαξον»¹⁵, γι' αὐτό τήρησε στὴν πράξη ὁλόκληρο τό δογματικό σύστημα, τὴν ἐκκλησιαστική-μοναχική διοίκηση, τὴ λατρεία, τὴν πνευματικότητα, τὴν τέχνη πού διαμόρφωναν οἱ Ὁρθόδοξοι μέσα στοὺς αἰῶνες, καί δὴ μέσα στό Βυζάντιο.

¹⁵ Α' Τιμ. 6, 20. Βλ. ἐπίσης, Β' Τιμ. 1, 14.